

DAVID BETER BEGRIJPEN

David beter begrijpen is het derde deel in de bijbelstudiereeks 'Bijbel beter begrijpen'. Meer informatie over deze reeks is te vinden op www.bijbelbeterbegrijpen.nl. De reeks wordt uitgegeven in samenwerking met de IZB te Amersfoort.

Reeds verschenen:

Niels de Jong, *Jezus beter begrijpen. In het licht van Johannes* (2010)

Niels de Jong, *Psalmen beter begrijpen. En groeien in gebed* (2011)

BIJBEL BETER BEGRIJPEN

David beter begrijpen

Meer zicht op bijbelverhalen uit het Oude Testament

Niels de Jong

Uitgeverij Boekencentrum / IZB

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Deze uitgave verschijnt in samenwerking met de IZB te Amersfoort.

De bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan de NBV,
© Nederlands Bijbelgenootschap 2004.

Ontwerp omslag: Studio Vrolijk
Ontwerp binnenwerk: Studio Anton Sinke

ISBN 978 90 239 2651 1
NUR 707

© 2012 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Mixed Sources

Productgroep uit goed beheerde bossen, gecontroleerde bronnen en gerecycled materiaal.
www.fsc.org Cert no. CU-COC-803902
© 1996 Forest Stewardship Council

Inhoud

	Woord vooraf	7
	Introductie op de verhalen uit 1 en 2 Samuël	9
1	Over hoe God kijkt (1 Samuël 16)	17
2	Het grote gevecht (1 Samuël 17)	22
3	Over macht en vriendschap (1 Samuël 18 - 20)	28
4	Op de vlucht (1 Samuël 21 - 22)	34
5	Op zoek naar vrijheid (1 Samuël 23)	41
	Intermezzo (1 Samuël 24 - 2 Samuël 5)	47
6	David aan de macht (2 Samuël 6 - 9)	49
7	In de fout (2 Samuël 11 - 12)	55
8	In de problemen (2 Samuël 13 - 19)	60
	Namen en begrippen	67

Woord vooraf

‘Wel een mooi verhaal, maar wat moet ik ermee?’ Die vraag kwam vaak op tafel als we met elkaar een verhaal over David lazen. Het is een vraag die, vermoed ik, bij veel verhalen uit het Oude Testament gesteld wordt door (beginnende) bijbellezers. Het zijn zonder meer intrigerende geschiedenisverhalen, maar uit zo’n andere tijd en van zo’n andere aard dat lang niet iedereen de betekenis voor vandaag kan achterhalen. Het kost daarom soms behoorlijk wat moeite om de verhalen dichtbij te laten komen.

En dan hebben we het nog niet eens over de minder mooie verhalen uit het Oude Testament. Wat kun je daar nu mee? Er zijn namelijk allerlei verhalen waar het er zo ontzettend onbeschaafd en primitief aan toegaat. Verhalen waar mensen – en soms ook God – dubieuze rollen lijken te spelen. Zulke verhalen kunen mensen doen besluiten de Bijbel – of in ieder geval het Oude Testament – maar helemaal dicht te laten.

Dan heb je ook nog van die schijnbaar nietszeggende verhalen: geslachtsregisters, opsommingen van overwinningen van koningen, gedetailleerde beschrijvingen van oude Joodse rituelen die allang nergens meer bestaan. Waarom zou je die lezen?

Dit boek wil je helpen antwoorden te vinden op zulke vragen. Het bespreekt verhalen – mooie, minder mooie en schijnbaar nietszeggende – rondom de figuur David, een van de hoofdpersonen van de Bijbel. In dit boek worden je tevens leessleutels gegeven die je kunnen helpen bij het lezen en waarderen van het Oude Testament. Misschien ontdek je dan ook wel dat deze verhalen mensen van vandaag nog veel te zeggen hebben. Deze verhalen, die de tand des tijds glansrijk hebben doorstaan, vertellen je veel over God, jezelf en het leven. Sterker nog, op de een of andere manier is, dwars door die al te menselijke verhalen, God zelf aan het woord.

Het boek is zo opgezet dat het geschikt is voor individuele lezers, maar ook voor groepen (bijbelstudiegroepen, Alpha-groepen of jeugdgroepen). Zowel in het boek zelf als op de begeleidende website www.bijbelbeterbegrijpen.nl is van alles te vinden dat kan helpen

het gesprek over de bijbelverhalen vorm te geven. Omdat de bijbelverhalen over David niet op zichzelf staan, wordt er aan het eind van elk hoofdstuk iets geschreven over de 'lijn naar Jezus Christus'. Daarmee wordt tegelijk de lijn naar het Nieuwe Testament gelegd. Ook de leestips aan het eind van het hoofdstuk leggen het verband tussen de bijbelverhalen en de rest van de Bijbel.

Niels de Jong
Mei 2012

P.S. Het materiaal van dit boek heeft pas echt vorm en inhoud gekregen door interactie met twee groepen. Christine, Eliora, Ivan, Jan-
Robbert, Joanne, Jolanda, Krijn, Laurens, Lydia, Magda, Mandy, Mark,
Martijn, Niels, Peter, Sonia en Suenita – bedankt!

Introductie op de verhalen uit 1 en 2 Samuël

De persoon David

Er zijn nauwelijks personen in de Bijbel te vinden over wie we meer weten dan David. Er zijn bijzonder veel verhalen over hem opgenomen in de Bijbel, er zijn teksten die op zijn naam staan en daarbij is er in latere teksten nog de nodige reflectie op deze koning te vinden. Uit al dat verschillende materiaal komt het beeld op van een veelzijdig en complex persoon. Enerzijds is David de onbetwiste held, de knappe strateeg, een winnaar, een bijzonder getalenteerde musicus, een man met een intense relatie met God, een succesvolle koning. Anderzijds kent David vele problemen en spanningen in zijn leven, kleeft er te veel bloed aan zijn handen en maakt hij grove fouten die hij nauwelijks weet te herstellen. Met name in zijn privéleven gaat er veel mis.

Open en eerlijk krijgen we door al die teksten over/van David inzicht in wie David was, wat hij gedaan heeft en hoe hij geleefd heeft. Soms stijgt hij tot grote hoogten – bijvoorbeeld op die momenten dat hij met een groot vertrouwen op God tot grote daden komt. Soms zinkt hij diep weg – bijvoorbeeld als hij overspel pleegt met zijn buurvrouw en haar man laat ombrengen. Zonder opsmuk wordt het allemaal verteld. David wordt op deze manier een figuur in wie we zowel het beste als het slechtste zien waartoe een mens in staat is. Bij David zien we vele eigenschappen die wij ook wel zouden willen hebben; er zijn ook weer andere dingen die je tot je schrik bij jezelf kunt aantreffen. Goed en kwaad liggen in een mens dicht bij elkaar, zo blijkt wel als we David door de verhalen van 1 en 2 Samuël ontmoeten. Door David beter te leren kennen, leren we onszelf kennen.

Over de boeken 1 en 2 Samuël

David heeft voor velen de klank van een ideale koning. Was hij niet de 'man naar Gods hart'? Was hij niet de man die vanuit de ultieme underdogpositie de reus Goliath versloeg? Was hij niet de man van de in-

tense relatie met God, zoals we hem kennen uit de psalmen? Als je de boeken 1 en 2 Samuël leest, dan snap je niet dat David in de hoofden van velen zo'n positieve naam heeft gekregen.

Het begint allemaal, in 1 Samuël 16, met een bijzonder positieve beschrijving van David die als jonge jongen wordt gezalfd tot de nieuwe koning. Vervolgens wordt beschreven hoe David snel carrière maakt aan het hof van Saul, met name doordat hij tot een legendarische heldendaad komt door de reus Goliat te verslaan. Maar het duurt niet lang of David moet – vele hoofdstukken lang – op de vlucht voor koning Saul, aangezien die hem uit de weg wil ruimen. Als David in het nauw zit, blijkt hij soms rare sprongen te kunnen maken.

In het bijbelboek 2 Samuël lezen we van Davids koningschap dat in totaal veertig jaar duurde. Aan de ene kant is David een succesvolle koning – zo weet hij een einde te maken aan de jarenlange onderdrukking van de Filistijnen. Aan de andere kant is het in zijn gezin een puinhoop en blijkt hij bijvoorbeeld ook behoorlijk vrouwonvriendelijke kanten te hebben. Ook in 2 Samuël wordt David dus zeker niet opgehemeld.

De boeken 1 en 2 Samuël behoren dan ook tot het genre 'profetische geschiedschrijving'. Zoals elke geschiedschrijving is ook de geschiedschrijving in deze boeken geschreven met een bepaalde interpretatie. De schrijver van de boeken van Samuël wil de gebeurtenissen vertellen, maar stopt er direct de lessen in die er volgens hem uit te trekken zijn. De verhalen worden dus met reden op deze manier verteld. Daarbij ontbreken de kritische noten niet. Dat is de reden dat deze geschiedschrijving 'profetisch' genoemd wordt.

Het achtergrondverhaal

In de eerste vijftien hoofdstukken van het bijbelboek 1 Samuël lezen we als het ware het achtergrondverhaal van David. Die hoofdstukken zijn nodig om David te begrijpen en op waarde te kunnen schatten. In dat achtergrondverhaal lezen we hoe Israël eerst nog door rechters werd geleid, maar dat bij deze rechters regelmatig sprake was van falend leiderschap (bijvoorbeeld bij de zonen van de rechter Eli en later ook bij de zonen van Samuël). Daarom wil het volk Israël, net als de omliggende volken, een koning. Samuël, de toenmalige rechter, ziet dit als een afwijzing van zichzelf, maar later beseft hij dat het vooral een verwerping is van Gods koningschap. Immers, God wilde de koning zijn van zijn volk Israël.

Samuël waarschuwt het volk Israël voor de nadelige kanten van het hebben van een koning. Het volk is echter niet meer om te praten.

Saul is dan de koning die de Israëlieten krijgen. Deze nieuwe koning begint veelbelovend, maar uiteindelijk faalt hij jammerlijk. Tegen de achtergrond van deze falende koning wordt dan de jonge David door God gekozen als de nieuwe koning. Vanaf dat moment is David doordrongen van Gods Geest. Uit andere delen van het Oude Testament blijkt dat de vervulling met Gods Geest vaak leiderschap, creativiteit of wijsheid tot gevolg heeft. Bij David blijkt Gods Geest al deze drie dingen te bewerkstelligen.

Een belangrijke lijn uit het achtergrondverhaal is de bijstand van God. Eerst was God met Saul, maar na diens falen is God op intense wijze bij David betrokken. Dat blijkt ook uit de antwoorden die God geeft als David Hem raadpleegt. Deze verbondenheid met God maakte David tot de geschikte koning voor Israël. Het heeft hem waarschijnlijk ook de titel 'man naar Gods hart' opgeleverd.

Leessleutel 1: Wees je bewust van je eigen bril

Niemand kan iets volledig 'neutraal' lezen. Als iemand verhalen – ook de bijbelverhalen – leest, dan neemt hij zijn eigen kennis, vooroordelen, cultuur en ervaringen mee. Iedereen leest met/door een bepaalde bril, zou je kunnen zeggen. Dat is niet erg, als je er maar bewust van bent. Want dan kun je, ook met je bepaalde bril op, toch zien wat de teksten bedoelen. Als je er niet bewust van bent dat je altijd vanuit een bepaalde kant de verhalen bekijkt, dan kun je zomaar je eigen aannames en vooroordelen teruglezen in de bijbelverhalen. De volgende aanwijzingen kunnen je ervoor bewaren dat je ontspoot met je interpretatie van de verhalen uit de Bijbel:

- Wees op de hoogte van je eigen tijd en cultuur, wie je zelf bent en wat je zelf denkt. Als je je eigen gedachten voortdurend bevestigt ziet in de Bijbel, dan moet je opletten. Het zou zomaar kunnen dat je dan te veel ziet wat je wilt zien.
- Wees op de hoogte van de tijd en cultuur waarin het bijbelverhaal speelt. Dat helpt je om het verhaal te kunnen plaatsen en het op een juiste manier uit te kunnen leggen.
- Probeer erachter te komen wat de schrijver in zijn tijd wilde zeggen met het verhaal.
- Vraag jezelf af hoe het individuele verhaal zich verhoudt met andere teksten uit de Bijbel en tot het hele verhaal van de Bijbel. Een en ander hoort niet in tegenspraak met elkaar te zijn.

Hoofdpersonen

In de verhalen over David speelt een aantal figuren een rol van betekenis. Hier volgen deze hoofdpersonen met een korte omschrijving daarbij.

- *Saul*. Met name in 1 Samuël is Saul de persoon met wie David zichzelf steeds weer moet verhouden. Voortdurend worden Saul en David tegenover elkaar gezet. Daarbij is Saul vooral de falende koning, die ongehoorzaam is aan God en daardoor wordt verlaten door God. Daardoor zinkt Saul steeds dieper weg en verwordt hij tot een heel tragische figuur. Door dit falen van Saul komt David er steeds positiever uit voor de lezer.
- *Jonatan*. De zoon van Saul en in die zin troonopvolger. Deze Jonatan ziet echter al snel in dat David door God is voorbestemd als de nieuwe koning. Jonatan wordt beschreven als een persoon met goede karaktereigenschappen. Met name zijn vriendschap met David, en zijn zelfverloochening daarin, maakt indruk. Voor David is Jonatan een enorme steun.
- *Joab*. De legeraanvoerder van David. Hij is enerzijds zeer loyaal aan David en komt tot grote heldendaden. Anderzijds gaat hij een aantal keren recht in tegen de bevelen van David en blijkt hij ook duistere kanten te hebben. Bij tijd en wijle is hij een meedogenloze moordenaar, terwijl hij op andere momenten zeer verstandig is en blijkt geeft van een vertrouwen op God. Hij is zo'n sterke persoonlijkheid dat David lang niet altijd tegen hem is opgewassen. David heeft uiteindelijk veel te danken gehad aan deze Joab, die regelmatig een beslissing forceerde in het voordeel van David.
- *Absalom*. Een zoon van David met een moeizame relatie met zijn vader. Hij raakt zeer verbitterd na de verkrachting van zijn zus Tamar door zijn halfbroer Amnon. Mede doordat David in deze kwestie niet thuis geeft, neemt Absalom het recht in eigen hand. Uiteindelijk leidt dat tot nog meer verwijdering tussen hem en David en volgt er een opstand die uiteindelijk met veel bloedvergieten beslecht wordt.

Uiteindelijk gaat het in de verhalen niet om deze personen en ook niet om David. Het gaat in deze oudtestamentische verhalen over God: wie Hij is, hoe Hij werkt in en door mensen heen. Zoals in alle andere delen van de Bijbel is God de absolute hoofdpersoon (zie ook leessleutel 3).

Doel van 1 en 2 Samuël

De boeken 1 en 2 Samuël vormen met 1 en 2 Koningen één lang doorlopend verhaal over de koningen van het volk Israël. De boeken Samuël zijn vernoemd naar de eerste hoofdpersoon in het boek. De opdeling in twee delen is vanwege praktische redenen (in een tijd van boekrollen). De uiteindelijke vorm hebben deze boeken waarschijnlijk gekregen in de Babylonische ballingschap (rond 500 voor Christus), al zijn de meeste teksten waarschijnlijk al lang daarvoor (in de loop van de tijd) op schrift gesteld.

Natuurlijk wilde de auteur van de boeken van Samuël zijn verhalen zo boeiend mogelijk vertellen. De uiteindelijke bedoeling van de verhalen is echter een reflectie op het verleden. Deze reflectie had de bedoeling de lezers van later tijden te vermanen. Men zag namelijk dat de Israëlieten (met hun koningen voorop) telkens weer in dezelfde fouten vervielen. Dit leidde tot de ballingschap van het volk Israël en de verwoesting van de tempel. Door deze reflectie hoopte men dat de Israëlieten niet weer dezelfde misstappen zouden maken. Om dit doel te bereiken, koos men voor het middel van verhalen. Verhalen waren in die tijd – en nog steeds bij de oosterse volken – een gebruikelijke vorm om dingen te onderwijzen.

De boeken 1 en 2 Samuël zijn wat ambivalent wat betreft het koningschap. Enerzijds zagen ze dat als een afwijzing van God als koning. Anderzijds waren er ook veel problemen ten tijde van de rechters – de tijd voorafgaand aan de koningen. En als er dan een koning moet komen, dan blijkt dat een koningschap positief kan uitwerken (als de koning zich onderwerpt aan God), maar dat de kans dat de koning juist het volk afleidt van God, heel groot blijft.

Het beeld van God dat in deze boeken tot uiting komt is een strenge, maar ook weer genadige God. Hij toont zich onverbiddelijk richting mensen, en in het bijzonder koningen die zich niet houden aan zijn geboden. Aan de andere kant blijkt dat God telkens weer kansen geeft aan mensen die niet veel van het leven te verwachten hebben. En als mensen tot inkeer komen, wil God genadig zijn.

Vergelijkingsmateriaal uit die tijd

Door wat we lezen in 1 en 2 Samuël te vergelijken met teksten en gewoonten van volken rondom Israël, komen we het nodige te weten. De geschiedenis van Israël en zijn koningen is uniek te noemen. Dat wil echter niet zeggen dat zij niet beïnvloed werden door de omliggende cultuur. Zo wordt het verlangen van de Israëlieten naar een ko-

ning voor een belangrijk deel gemotiveerd door de opmerking dat omliggende volken ook een koning hadden. Een ander voorbeeld zijn de vele vrouwen van David. David volgde hiermee geheel de gewoonte van oosterse vorsten, die veelal een grote harem bezaten. Het hebben van veel vrouwen en bijvrouwen gold als bewijs van macht en rijkdom. Het ging overigens wel regelrecht in tegen het voorschrift aan Mozes (Deuteronomium 17:17). Blijkbaar was de omliggende cultuur met regelmaat sterker dan de woorden van God.

Uit de literatuur over/van andere volken blijkt dat de koningen daar machthebbers waren met absolute macht. Zij stonden vaak boven de wet. Daarmee vergeleken valt op dat de koningen van Israël ook neigen naar absolute macht, maar dat zij zichzelf niet boven de wet mogen stellen. Als bijvoorbeeld David dit probeert te doen in 2 Samuël 11, dan wordt hij scherp terechtgewezen en gestraft. In 1 en 2 Samuël is men sowieso (zeer) kritisch op het hele idee van het koningschap en ook op de uitoefening van het koningschap door Saul en David. In het verhaal van David worden ook door bepaalde personages – met name de vrouwen – de schaduwkanten van hun machtsuitoefening duidelijk. In andere culturen ontbreken deze kritische noten en wordt alleen verhaald van de successen, prestaties en overwinningen van de koning.

Door de gewoonten van die tijd te kennen, worden sommige dingen uit de bijbelverhalen duidelijker. Bijvoorbeeld een gedeelte als 2 Samuël 9, waar Mefiboset bijzonder dankbaar is voor de gunsten van David, is alleen te begrijpen als je de gewoonte van die tijd kent dat een nieuwe machthebber, als hij niet de wettige troonopvolger was, bijna altijd overging tot het uitroeien van het nageslacht van de vorige koning. Met zo'n gegeven in je achterhoofd begrijp je ook waarom Jonatan er zo bij David op aandringt om zijn nakomelingen goed te behandelen (1 Samuël 20:14-15). Bij de bespreking van de hoofdstukken komen deze en andere vergelijkingen met de omliggende culturen af en toe ter sprake.

David in de psalmen

De naam van David is in de loop van de tijd aan vele psalmen verbonden geraakt. Dat is geheel in lijn met de verhalen over David waaruit blijkt dat David dichterlijke en muzikale talenten bezat. Vele psalmen staan op naam van David. In andere psalmen is David het beeld van de messiaanse koning die eens zal komen.

Het is niet meer te bepalen welke psalmen door David zijn geschreven en welke later op zijn naam zijn gezet. Veel psalmen passen wel bij situaties die we uit de verhalen van 1 en 2 Samuël kennen. Zo zijn er ook dertien psalmen die in hun opschrift een bepaalde situatie noemen. In deze psalmen is David een identificatiefiguur voor mensen in een crisissituatie. God blijkt in die psalmen steeds trouw te blijven aan David. Dit gegeven wil een bemoediging zijn voor latere lezers/bidders van de psalmen.

David in de rest van de Bijbel

Naast de verhalen in 1 en 2 Samuël zijn er nog meer verhalen te vinden over het leven van David. In de eerste twee hoofdstukken van het bijbelboek 1 Koningen valt te lezen hoe de macht van David op Salomo overgedragen wordt en David uiteindelijk op hoge leeftijd sterft. In de rest van 1 en 2 Koningen worden alle koningen na David beschreven. Hoe goed of slecht deze koningen het doen, wordt vaak afgelezen aan de mate waarin zij al dan niet in het spoor van David gaan. In de boeken 1 en 2 Kronieken wordt de geschiedenis van Israël aan de hand van de verhalen over zijn koningen nog eens beschreven. Ook allerlei verhalen die we al kenden uit 2 Samuël worden nog eens verteld. Opvallend in 1 en 2 Kronieken is dat alleen de positieve kanten van David worden benoemd en dat zijn momenten van falen worden verzwegen. Verder wordt in deze boeken enorm benadrukt wat David gedaan heeft in de voorbereiding op de bouw van de tempel. Nog meer dan in 1 en 2 Koningen is David de maatstaf voor latere koningen. Mede hierdoor krijgt David zo ongeveer de status van Mozes in de Bijbel. Overigens is David in totaal zo'n veertig jaar koning gebleven (tussen 1010 en 970 voor Christus). Hij is de eerste koning van een lange dynastie, die duurde tot in de Babylonische ballingschap.

In vele profetische teksten speelt de verwachting van een 'Zoon van David', een Messiasfiguur, de ultieme bevrijder-koning. In het Nieuwe Testament is duidelijk dat Jezus Christus de vervulling is van deze beloften uit het Oude Testament. Bijvoorbeeld het feit dat Jezus in Betlehem wordt geboren, is van grote symbolische betekenis omdat het ook de 'stad van David' wordt genoemd (zie bijvoorbeeld Lucas 2:4). Jezus wordt ook veelvuldig gelinkt aan zijn voorloper, koning David. David is te beschouwen als een voorafschaduwing van de Messias. In David beeldde God enigszins uit hoe de Messias zou zijn. Door David te bestuderen, krijg je meer kennis over Jezus en bovendien kun je

dan allerlei dingen die over Jezus in het Nieuwe Testament worden gezegd, beter begrijpen.

Leessleutel 2: Van 'toen en daar' naar 'hier en nu'

De bijbelteksten zijn niet geschreven om enkel informatie te geven over vervlogen tijden. Ze willen iets doorgeven aan de lezer in andere tijden. Om die boodschap voor het 'hier en nu' te achterhalen, is het wel belangrijk om het 'toen en daar' goed te begrijpen. Om op een goede manier van 'toen en daar' naar 'hier en nu' te komen, is het belangrijk de goede vragen te stellen.

1. Wat staat er? Door zorgvuldig te lezen kun je er meestal zonder hulpmiddelen achter komen wat er in de tekst staat. Bij moeilijkere bijbelgedeelten kunnen handboeken uitkomst bieden. In ieder geval helpt het vaak als je het verband kent waarin de tekst staat. Zonder goed te weten wat er staat, kun je ook geen goede antwoorden verkrijgen op de volgende vragen.
2. Wat is de betekenis van de tekst? Met deze vraag bepaal je wat het bijbelgedeelte 'toen en daar' betekende. Je vraagt je af met welke bedoeling de auteur het gedeelte heeft geschreven en wel op deze specifieke manier. Je probeert zo te achterhalen wat de schrijver wilde bereiken met zijn tekst.
3. Wat kun je er in het 'hier en nu' mee? Met deze vraag probeer je te bepalen wat de tekst in jouw situatie te zeggen heeft. Wat de tekst voor jou betekent, ligt overigens altijd in lijn met de oorspronkelijke betekenis van de tekst.

